

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Charlotte (Pm) Boog
do.
Minnesbalsöring
Jimmy.

MINNEN
FRÅN JONSERED

AV

NANNY JOHANSSON

Särtryck ur *Hågkomster och Livsinyck*, del XI.

J. A. Lindblads Förlag, Uppsala 1930.

Lu. 37
1118.

Minnen från Jonsered

av

Nanny Johansson

♦

ÄN I DAG HÖR MAN DÅ OCH DÅ unga flickor klandras därför att de överge det husliga arbetet och gå till industrien. Att en ung flicka blir fabriksarbeterska hellre än hembiträde talas ofta om såsom bevis på ungdomens ytlighet, nöjeslystnad och andra mindre goda egenskaper. Naturligtvis kan t. ex. längtan efter nöjen spela in, men oftast är det nog andra orsaker.

Själv är jag en av dem som lämnat det husliga arbetet för att gå in på en fabrik, men inte gjorde jag det för att jag längtade efter nöjen. Jag var sannerligen så utschasad, då jag lämnade min sista plats, att jag knappast orkade längta efter något — jo, en enda sak: sova, sova . . . och omigen sova! I det närmaste två år hade jag varit städerska på ett privathotell och samtidigt hotellvärdinnans hembiträde. Klockan sex om morgnarna skulle jag börja mitt arbete, även om jag inte hunnit gå i säng till det klockslaget. I mina skyldigheter ingick att ensam passa porten alla nätter, och jag vågar säga att under mina två år på platsen hände det icke, att jag fick så pass som ett par timmars ostörd sömn. Ledighet — ja, att tala om sådant ansåg jag nära nog som hädelse. När skulle jag, som aldrig hann med ens hälften av mina plikter, kunna ta ledigt! Det föll mig aldrig in att hysa något tvivel om att allt som var ogjort var det min plikt att göra.

Jo, utom längtan att få sova var det ännu en sak som hägrade för mig: att få läsa och skaffa mig litet kunskaper. Alla ören jag kunde undvara köpte jag böcker för, men jag hann aldrig se i dem. Min fru, som var en klok och praktisk människa, kallade min lust för böcker en last, som hon allvarligt tillhöll mig att försöka övervinna. Men, tyvärr, jag var en halsstarrig själ som slog dövörat till för alla förmaningar. Så fort jag skulle ut i något ärende, tog jag mig en avstickare till ett antikvariat, såvitt jag hade något öre på fickan. Den lilla boksamling jag så småningom fick ihop var nog lite konstifik ifråga om urvalet. Priset hade spelat större roll vid mina inköp än böckernas innehåll gjort. Det är nog troligt att en psykolog stått sig slätt, om han med ledning av mina böcker skulle studerat min själ. Varje bok var en paradisetts port — god eller dålig litteratur var för mig ett okänt begrepp. I en tygpärm, som en vänlig själ skänkt mig, vill jag minnas att jag sydde in: »Lärobok i teologi», »Historien om den ädle stortjuven Lasse-maja», »Skällnora kvarn» och några fragment av »Det går an». Almquist älskade jag. Dessutom hade jag i min pärm en indianbok, som hette »Den gröna skalpen» eller något ditåt, samt några blad av biskop Tegnér's tal till skolorn. Men, som sagt, det gjorde nästan detsamma vilka bokliga skatter jag ägde — jag fick ju aldrig läsa!

Det var först då jag, tjugo år gammal, hamnade på Jonsnereds fabriker som jag hade någon glädje av mina böcker. Å, vad jag då tyckte det var underbart att ha kvällar och söndagar fria! Men det dröjde länge, innan jag kunde känna mig trygg och verkligen tro på min rättighet att sitta med en bok. Det hade riktigt gått mig i blodet, att en fattig flicka som jag borde skämmas för att sitta med en bok i handen. (Detta var före A. B. F:s och studiecirkelnas tid.)

Men jag måste erkänna att jag är lite förvånad över

mig själv, då jag tänker tillbaka på mina första år på Jonsered. Nog var jag otroligt bakom trots mina tjugo år! Jag har fått veta att där redan då existerade ett lånbibliotek och att den, som så önskade, kunde erhålla råd och handledning i bildningsarbetet, men därom visste jag ingenting. Att där bildades en föreläsningsförening med en eller två arbetare i styrelsen det visste jag, men inte alltid hade jag mod att gå till föreläsningarna, hur gärna jag än ville — åtminstone tog jag reda på vem som var dörrvakt för kvällen, innan jag vågade mig in. Det hände mer än en gång att dörrvaktaren välvilligt gav mig det rådet att jag inte skulle gå in utan spara min tjugofemöring, därför att det var en så »fin» föreläsning, att den gick högt över min horisont. Och naturligtvis var det sant ibland, men jag är än i dag inte övertygad om att det precis var i omtanke för min klena kassa som man rådde mig att bli borta: jag var smålänning och hörde till parias! Hur det är på Jonsered nu vet jag ej, men för trettio år sedan rådde här en mycket stark klasskillnad arbetarna emellan; det fanns till och med fyra klasser: över-, under-, medelklass och smålänningar. Arbetarna i föreläsningsföreningen hörde till spetsarna, och man var mån om att bevara klyftan. Den uppfattningen tycktes också ha smugit sig in, att föreläsningsföreningen uteslutande var en människans angelägenhet; utom lärarinnorna var det mycket få kvinnliga åhörare vid föreläsningarna.

Jag har dock många ljusa, ja, oförglömliga minnen från Jonsered's föreläsningsförening. T. ex. en serie föreläsningar av professor Vilhelm Lundström om utgrävningarna i Rom — jag kan känna än, hur jag vändade på fortsättningen från den ena föreläsningen till den andra.

Trots att jag ej lyckats frigöra mig från tanken, att min kunskapsörst var en last, kunde jag ej avhålla mig

från att försöka skaffa mig böcker. Någon rivande arbetska blev jag aldrig (min dåliga syn var ju också ett hinder) och min arbetsförtjänst var mycket liten. Därför var det inte lätt för mig att få ihop medel till en världshistoria, som jag funnit i ett antikvariat i Göteborg. Denna bok hägrade för mig som det mest åtråvärda i livet, och jag beslöt att jag *skulle* ha den. Efter några månader lyckades jag också köpa den, men då hade jag svultit, så att benen inte längre bar mig. Jag blev lig-gande och måste skickas till sjukhus, en mycket obehaglig situation, eftersom jag inte ville tillstå vad det var för fel med mig, fast jag nog förstod det. Doktorn undersökte mig ett par gånger mycket noga, men kunde inte finna roten till de smärtor jag klagade över.

— Hon är ju bara skinn och ben, hörde jag honom säga till sköterskan, och han tillade också något om att mitt nervsystem var i olag på grund av undernäring. Men jag ville för ingen del erkänna, hur dumt jag burit mig åt. Då doktorn vände sig till mig med några frågor om mina levnadsvillkor, skyndade jag mig att säga, att man varje fredag fick en präktig avlöning och att man levde mycket billigt på Jonsered.

— Ja, nog förefaller det som om du levat billigt, svarade doktorn — ännu lite billigare och du hade strukit åt på kuppen.

Doktorn — som i förbigående sagt var bror till Selma Lagerlöf — var både godhjärtad och finkänslig, och då han förstod, att jag ej ville ge närmare besked om hur jag hade det ordnat för mig, frågade han inte vidare. Han ordinerade emellertid ingenting annat än frisk luft och stärkande föda.

Närmare åtta månader fick jag i alla fall stanna på sjukhuset, och den tiden gjorde mig säkert gott både till kropp och själ. Där fanns ett litet bibliotek som jag slök, och dessutom levde jag mycket utomhus och stude-

rade naturen. Mest nöje hade jag av att ge akt på myrorna. Jag var medveten om deras överlägsenhet både i flit och organisationsförmåga, när jag gjorde en jämförelse mellan dem och mig.

Ett minne, rätt egendomligt, har jag från min sjukhusvistelse: en dag då jag var ute på promenad, slog utan någon sorts förmedling den tanken ned hos mig: hur skulle det vara att bli författarinna! Tanken föreföll mig så löjlig, att jag måste skratta för mig själv, och jag glömde tanken lika fort som den kommit. Nära nog på dagen tjugo år senare kom min debutbok, och då först kom jag ihåg den objudna tanken.

Då jag kom från sjukhuset till Jonsered igen, fick jag lämna min gamla bostad och flytta in i det nya präktiga arbetarskehemmet, och där var jag som de andra, helinackorderad, så någon vidare övning i att leva som svältkonstnär för att få böcker förekom därför ej.

På hemmet hade vi det nära nog idealiskt, åtminstone så länge vi hade den gamla fru Alba L. till föreståndarinnan. Hon var verkligen som en mor för oss, och vi höllo alla av henne, trots att hon var nog så sträng, om det var något mankemang. Det dugde inte att springa från sitt rum ostädat. Men det var lätt och roligt att hålla fint på hemmet; rummen voro ljusa och luftiga med vackra och praktiska möbler. I hemmet fanns också en härlig samlingssal, och att vi i den upplevde högtidsstunder det förstår var och en, då jag säger att vi hade besök av professorerna Knut Kjellberg och O. E. Lindberg samt Ellen Key och flera andra av tidens mest kända och uppskattade personligheter.

Ellen Key vistades mycket på Furuborg hos familjen James Gibson, och i sällskap med fru Lizzie Gibson besökte hon ofta hemmet.

Den varmhjärtade och fint bildade fru Lizzie Gibson står jag i största tacksamhetsskuld till, för att hon så

småningom hjälpte mig till en ny syn på min längtan efter kunskaper. Hon talade ofta med mig om böcker, lånade eller skänkte mig sådana och rådde mig vad jag borde läsa. En dag, som jag aldrig skall glömma, fick jag också genom hennes förmedling en storartad bokgåva. Grosshandlare Charles Wærn — en broder till fru Lizzie Gibson — hade vid besök på hemmet lagt märke till min av margarinlådor egenhändigt snickrade bokhylla och antagligen tyckt att den borde bli lite rikare: en vacker dag skickade han mig en stor låda böcker. Fru Gibson visste att jag gärna läste historia, och lådan innehöll, utom alla delarna av Starbäcks och Bäckströms Sveriges historia, både litteratur-, kyrko- och världshistoria samt några historiska romaner. Å, hur glad jag blev! Och jag tyckte det var som en saga, då jag bland böckerna fann en bekant: en historisk roman, som jag delvis läst genom fönstret till ett antikvariat under min tid som springflicka i Stockholm. Boken hade stått uppslagen och tyvärr så nära rutan, att jag med mina närsynta ögon kunnat läsa i den. Tack vare den boken hade jag många gånger fått ovet för att jag inte var rask nog i mina ärenden. Nästan varje dag hade jag haft min väg förbi antikvariatet med den olycksaliga boken, som jag aldrig kunde gå förbi utan att stanna några minuter och läsa. Då jag kommit igenom sidorna, som voro uppslagna, hade jag tagit mod till mig och gått in i affären och bett att få vända om ett blad. Och den snälla judinnan innanför disken hade, förvånad och road av min begäran, tillåtit mig det. Men jag hade inte läst början och hann ej heller till slutet, innan boken kom bort ur fönstret, vilket var skada — den var så spännande. Jag visste vad den hette och hade frågat efter den i antikvariat både i Stockholm och i Göteborg men ej lyckats få tag i den. Därför var det ju underbart att få den. Men det var kanske inte så alldeles av en slump

som grosshandlar Wærn kom att ge mig boken; jag hade förut talat om den med fru Lizzie Gibson.

Ett av mina allra käraste minnen från Jonseredstiden är lånbiblioteket och dess tillkomst.

En dag, då vi kommo hem till middag, var hela korridoren belamrad med stora packlårar, och ingen mindre än Ellen Key stod på huvudet i en lår och i en annan fru Lizzie Gibson. Alla lårarna voro fyllda av böcker, och strålande lycklig talade fru Gibson om för oss, att det här på hemmet skulle bli ett lånbibliotek, där inte bara vi utan hela samhället skulle få låna böcker alldeles gratis. Vi voro många arbeterskor som älskade böcker, och glädjen var stor vid åsynen av boklårarna. De flesta av oss glömde nog bort att äta middag den dagen, därför att vi fingo hjälpa till att packa upp böckerna.

Men biblioteket var inte färdigt bara med att böckerna voro upppackade; de skulle också ordnas och katalogiseras, innan de lånades ut. Fru Lizzie Gibson, som såg hur längtansfullt vi betraktade bokskatterna, arbetade energiskt, trots att hon inte var stark, för att så snart som möjligt få biblioteket i gång. Ofta arbetade hon på eftermiddagarna, då vi voro hemma från fabriken. Då hände det att en och annan av oss fick ge henne en handräkning, och det var en förmån som vi skattade högt. För min del måste jag erkänna att den hjälp jag lämnade nog var tämligen minimal. Rätt vad det var fick jag nämligen tag i en bok, som jag hungrigt betraktat i något bokhandelsfönster, och då fastnade jag förstas för den. Lyckligtvis var fru Gibson mycket överseende med min försumlighet.

Då biblioteket var färdigt, firades invigningen med en stämmningsfull högtid i arbeterskehemmets samlings-sal. Av talet fru Lizzie Gibson höll minns jag knappast något ord, men intrycket av vad hon sade står än i dag

mycket levande för mig — det var sådant att hjärtat fylldes med jubel åt livet trots att det ibland kunnat vara nog så bittert. Och att hennes ord gjorde starkt intryck på alla, det märkte man. Jag har sällan sett en församling så djupt gripen.

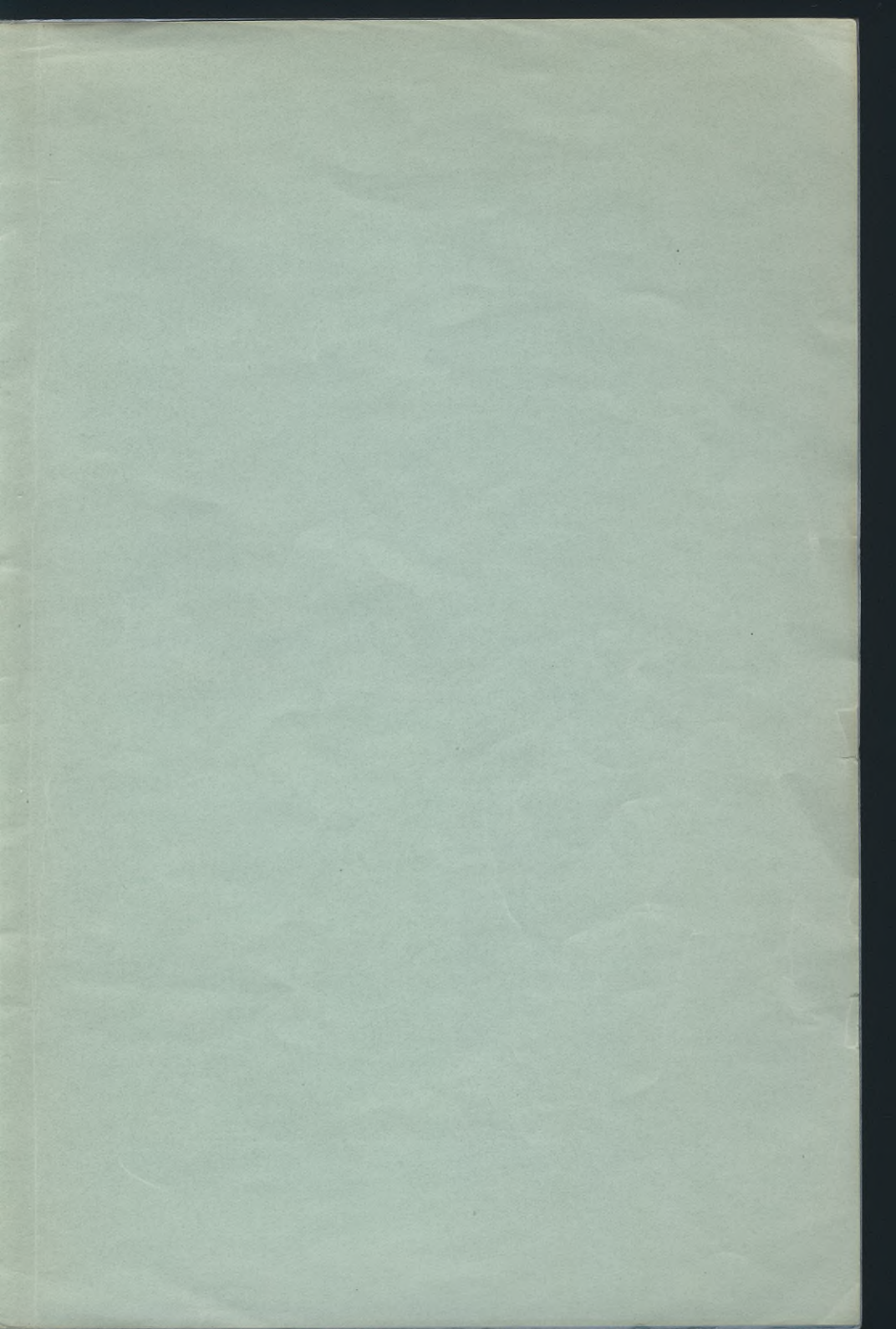
I korridoren utanför festsalen träffade jag en gammal arbeterska, som visserligen bodde på hemmet men som aldrig brukade ha något gemensamt med oss yngre. Hon var en underlig gammal enstöring, som inte ägnade rykt och ans åt vare sig kropp eller själ. Bad man henne vara med om något trevligt, trodde hon att man drev med henne, och hon överöste en med de grövsta otidigheter. Men till den här festen hade hon kommit, och det var på utgående från salen som jag träffade henne. Aldrig hade jag sett henne så »spak» som då, och att hon gråtit det syntes på ränderna i hennes otvättade ansikte. Hon bad mig följa med in i hennes rum, och då vi kommo in, sade hon:

— Säg du att himlen var öppen, då fru James talade! Vore jag inte så gammal och förhärdad, skulle nog böckerna omskapå mig också, men — det är försent. Och gripen av ögonblickets högtidlighet tillade hon litet högtravande: Du, som är ung, tacka Gud för att du kan läsa och håll böckerna i ära!

*

Redan festaftonen fingo vi börja låna böcker, och de voro många som begagnade tillfället. Fru Lizzie Gibson och Ellen Key hade det arbetsamt innanför disken. Jag vill minnas att den första bok jag lånade var H. C. Andersen. Just den kvällen tyckte jag att livet var »ett så dejligt eventyr» att Andersen var den som bäst passade i stämningen. Och då jag senare på kvällen satt med boken i mitt lilla trevliga rum och tänkte på hur jag en gång stått på gatan och tjuvläst genom en fönsterruta, tyckte jag att livets växlingar inte alltid äro av ondo.

Uppsala 1930. Wretmans Boktryckeri A.-B. 31230